

Historisk tema: Fra institution til hjem

Siden 1970'erne har det at bo på plejehjem i Danmark undergået store forandringer. Før var det med ens kitler og ens behandling; i dag er der plads til individualisme

Dette er en beretning om livet på danske plejehjem gennem ca. 30 år, som jeg har oplevet den. En periode med mange og store omvæltninger både for beboere, pårørende og for ansatte på plejehjem. Et væsentligt omdrejningspunkt har været et op-brud med institutionel praksis og en understregning af, at boligen er plejhjemsbeboerens hjem, og det derfor naturligvis er beboeren, som bestemmer i eget hjem.

Plejehjem i 1970'erne og 80'erne

Da jeg i slutningen af 1970'erne som studerende fik et afløserjob på plejehjem i København, boede beboerne på værelser. Nogle steder havde de eget bad og toilet. Andre steder måtte de dele med de øvrige beboere på gangen. De fleste steder spiste beboerne sammen enten i en stor fælles spisesal på plejehjemmet eller i en spisestue på den afdeling, hvor de boede. Enkelte fik mæden serveret på en bakke på deres værelse. Det var lidt forskelligt, hvor store værelserne var, og dermed hvor mange møbler beboerne kunne have med. Som minimum kunne de have en kommode og en lænestol, medmindre de var kørestolsbrugere og skulle liftes ud af og ind i sengen, så måtte stolen ud. Langt de fleste beboere opholdt sig i deres vågne timer i en fællesstue. Som jeg husker det, var luften i stuerne ofte tyk af røg, da mange af beboerne fordrev tiden med at ryge. Der hvor jeg arbejdede, var de kvindelige beboere klædt i en kittel, der blev leveret fra fællesvaskeriet. Der var tre forskellige modeller at vælge imellem; alle havde samme farve. Eneste forskel var, om stoffet var ensfarvet, prikket eller stribet. På samme måde gik mændene klædt i bukser og skjorte leveret fra vaskeriet. Kun når beboerne skulle ud af huset eller ved

særlig festlige lejligheder, blev de iklædt deres eget tøj. Ved indflytningen på plejehjem blev personens pension inddraget, og herefter blev alle fornødenheder betalt af plejehjemmet, som sørgede for, at beboerne kom til frisør, fodpleje og fik nye sko med bestemte intervaller. Beboerne fik udbetalt en restpension eller lommepenge, som det blev omtalt til cigaretter, bolsjer, avis og lignende. Holdningen til pårørende var, at de kom på besøg som gæster på plejehjemmet, og de skulle ikke blande sig i, hvordan plejehjemmet tilrettelagde plejen, eller hvad der ellers foregik på plejehjemmet.

1990'ernes plejeboliger

Lov om ældrebolig i 1987 betød, at der ikke længere blev bygget plejehjem. Nu skulle der bygges plejeboliger, hvor beboerne skulle betale husleje og indskud for deres lejlighed, akkurat som alle andre borgere i landet, der flytter ind i en lejlighed. Nogle af de første plejeboliger efter denne lov åbnede i begyndelsen af 1990'erne. De første plejeboliger i den kommune, hvor jeg er ansat, blev bygget som etværelses lejligheder med et lille tekøkken og eget bad og toilet med masser af plads, også til kørestolsbrugere. Ret hurtigt blev det ændret til to værelses lejligheder, hvor der også er et soveværelse. Boligerne bygges efter ideen om leve-bomiljøer, hvilket vil sige bogrupper med plads til 10 - 14 beboere og med en fælles spise- og dagligstue.

En bogruppe er en enhed på et plejehjem og svarer til, hvad man tidligere ville have kaldt en *afdeling*. Det faglige fokus i leve- og bomiljøerne er hverdagslivet i hjemmet, hvor det forventes, at beboerne spiser sammen i en familielignende kontekst i fællesstuen.

I 1994-95 var jeg med til at åbne et af de første af de ombyggede plejehjem. Jeg så, hvordan beboerne reagerede, da de flyttede fra små værelser uden bad, toilet eller tekøkken til, hvad vi opfattede som store etværelses lejligheder med eget bad og toilet og et tekøkken med to kogeplader og eget køleskab. En nyindflyttet beboer fortalte med stolthed, at hun var stået op klokken fem om morgenen og havde taget sig et glas kold mælk fra sit eget køleskab uden at skulle spørge nogen! Hvad der for mig var en helt normal hverdagsbegivenhed, var for hende noget helt ekstraordinært.

Afinstitutionalisering

Det var en stor omvæltning, både for beboere og personale, men også for pårørende, da det blev besluttet, at senest 1. jan. 2005 skulle alle beboere overgå til at få deres fulde pension udbetalt. Derefter skulle beboerne betale for, hvad de måtte ønske at købe af vask af linned og tøj, forskellige måltider, toiletartikler og lignende samt betale husleje for deres bolig. Hvor beboeren af forskellige grunde ikke var i stand til at håndtere sin økonomi, satte man sin lid til, at de pårørende kom på banen. Det betød, at den beslutningskompetence eller magt, som plejehjemmet havde haft i forhold til mange beslutninger, blev overgivet til beboerne og deres pårørende. For personalet kom der en købmandstænkning ind i forhold til pleje af og omsorgen for beboerne, som særlig i begyndelsen var en udfordring for plejepersonalet. Det blev af nogle oplevet som en barriere for at yde den rette pleje og omsorg, eftersom de kun kan give eksempelvis et glas mælk, hvis beboeren betaler for det måltid, hvor mælken serveres. Da beboerne fik deres egen lejlighed med nøgle til egen

dør og en brevsprække i døren, kunne de modtage post direkte uden personalet som mellemlid. Hermed fik de også en mulighed for i højere grad at bevare elementer fra deres daglige livsførelse, i det omfang det var muligt på grund af deres handicap. Det var da også intentionen med loven, hvor der tales om "afinstitutionisering".

Individualisering

Indretningen af beboerens lejlighed blev vigtig, og nu er det nærmest et krav, at lejligheden skal være møbleret, før beboeren flytter ind. Dekoration af hjemmet kan ses som en kreativ måde at markere sin identitet og sociale relationer på. Gradvist er det også blevet almindeligt, at beboerne hver dag går i deres eget tøj, og beboernes anvendelse af institutionstøj er for længst bortfaldet. Tøj er en måde at udtrykke sig på og medvirker til at understrege ens identitet og derfor helt i tråd med bevægelsen væk fra institutionstanken, der er grundlaget for lovændringen. Det er også i denne periode, at personalet ophører med at bruge uniformer og nu går på arbejde i deres private tøj mod at få

udbetalt uniformsgodtgørelse. Den holdning er med tilstedeværelsen af multi-resistente bakterier i dag taget op til overvejelse igen, og der ses forskellige tiltag i forhold til at indføre uniformer igen. Ikke de hvide, som kendes fra hospitalerne, men nogle der i højere grad kan identificeres med hjemmepleje eller hverdagstøj, eksempelvis i cowboystof. Ved ombygningen af plejehjemmene blev de centrale medicinske fjernet, og der blev etableret selvstændige medicinske i hver enkelt lejlighed. Helt i overensstemmelse med tanker om leve-bomiljøer, hvor hverdagens gøremål flyttes til beboernes bolig.

Bestræbelserne for at afinstitutionisere plejehjem har været mange, og det er sagt højt og larmende, at plejehjem er beboernes hjem. Udviklingen har ikke blot været en bevægelse fra institution til hjem, udviklingen er også gået fra at beboere på plejehjem blev betragtet som en homogen gruppe til at se den enkelte beboer som et selvstændigt og unikt individ.

På baggrund af personlig erfaring og faglig indsigt giver forfatteren en redegørelse for udviklingen af plejehjemstankegangen i Danmark fra 1970ernes plejehjem til nutidens leve-bomiljøer; fra en homogeniserende institutions-tænkning til større respekt for plejehjemsbeboere som mennesker med individuelle forskelle og behov, men også med større krav om selvforvaltning.

Birgit Lykke Nielsen er sygeplejerske, Master i Sundhedsantropologi og ansat som sundhedsfaglig konsulent i Ældrestaben, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, Københavns Kommune

m663@suf.kk.dk

Der hvor jeg arbejdede, var de kvindelige beboere klædt i en kittel, der blev leveret fra fællesvaskeriet. Der var tre forskellige modeller at vælge imellem; alle havde samme facon. Eneste forskel var, om stoffet var ensfarvet, prikket eller stribet